

Het gedeeltelijk elders verzekerde dga-pensioen: guidance bij de handreiking

In het meinummer van *Pensioen Magazine* hebben wij geschreven over de onbeheerste uitfasering van het pensioen in eigen beheer.¹ In dat artikel besteden we aandacht aan de in april 2017 gepubliceerde vragen en antwoorden op de belastingdienstpensioensite en aan het ons inziens toentertijd verkeerd geformuleerde beleid ten aanzien van de uitfasering van een gedeeltelijk elders verzekerde pensioen. Dit mede aan de hand van de – rijkelijk laat gepubliceerde – handreiking over het verwerken van een elders verzekerde pensioen, waarmee de Belastingdienst het in mei door ons ingenomen standpunt bevestigt.²

Nadat het wetsvoorstel *Uitfasering pensioen in eigen beheer* was aangenomen, heeft er tussen staatssecretaris Wiebes en de Eerste Kamer nog een uitgebreide vragenreeks plaatsgevonden over het gedeeltelijk verzekerde pensioen. Een uitwisseling van standpunten die de praktijk eerder in verwarring achterliet dan dat er duidelijkheid werd geschapen. De handreiking komt hier deels aan tegemoet. Zoals gebruikelijk komt ze in het uitfaseringstraject ook met een deadline: de keuzes die ten aanzien van het elders verzekerde pensioen worden gemaakt, moeten binnen een redelijke termijn – die uiterlijk eindigt op 31 december 2017 – worden vastgelegd.

De handreiking is taaie kost. En bij de eerste blik op de bladspiegel wordt de lezer bijna de moed ontnomen om zich door acht bladzijden heen te worstelen. Vandaar dat wij in figuur 1 de inhoud ervan middels een stroomschema hebben gevisualiseerd. De handreiking start bij het onderscheid tussen een bepaald elders verzekerde en een onbepaald elders verzekerde pensioen.

■ BEPAALD ELDERS VERZEKERD PENSIOEN

Bij een bepaald elders verzekerde pensioen – een vorm van gesplitste opbouw die ons overigens in de praktijk niet vaak lijkt voor te komen – is er sprake van één pensioenregeling voor de dga, waarbij vooraf volstreekte duidelijkheid is over de hoogte van het elders verzekerde deel. Daarmee is automatisch het in eigen beheer gehouden deel bepaalbaar.

De keuzes ten aanzien van het elders verzekerde pensioen moeten uiterlijk op 31 december 2017 zijn vastgelegd

Voorbeeld

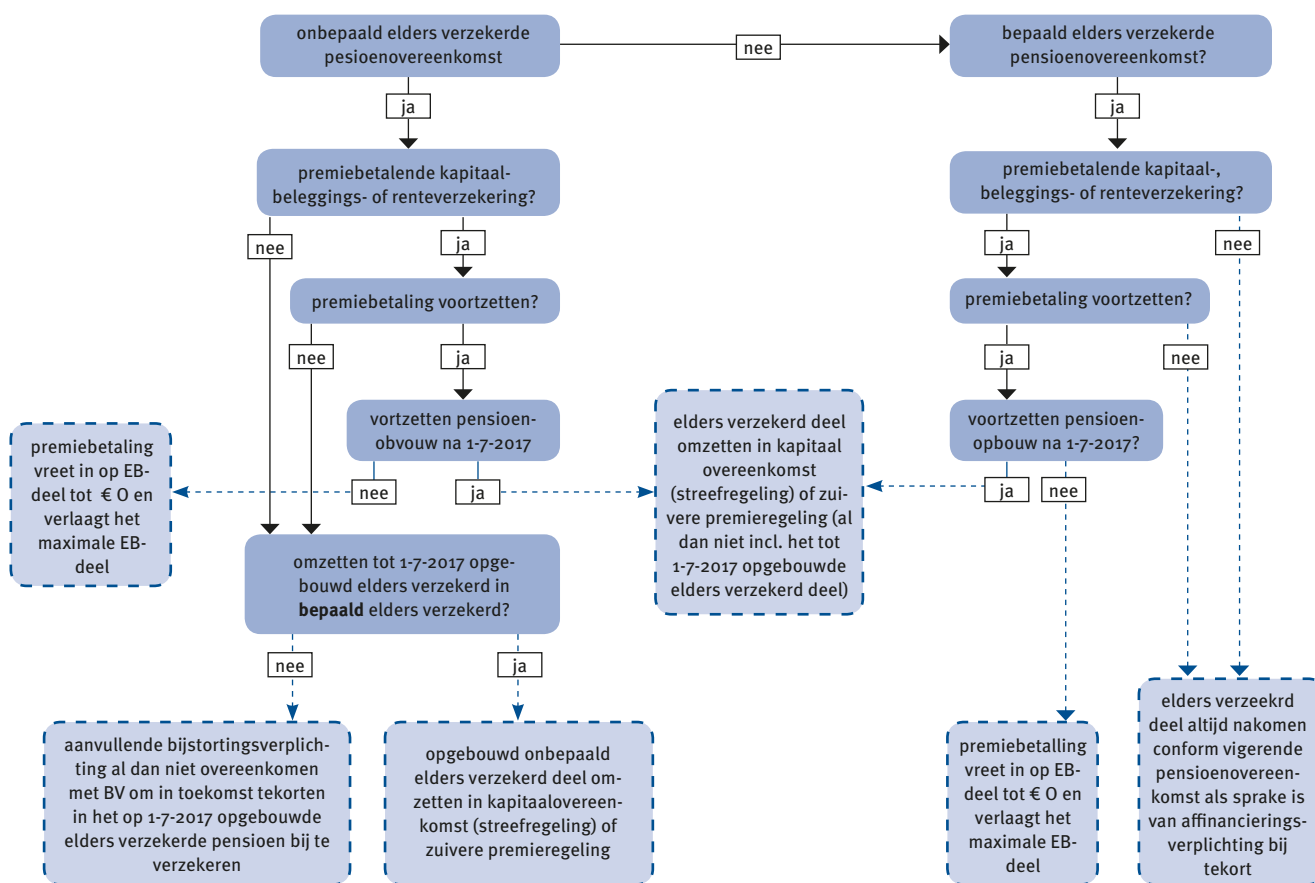
Per 1 juli 2017 heeft de dga een totaal opgebouwd pensioen van € 25.000. Overeengekomen is dat 50% in eigen beheer en 50% bij een verzekeraar wordt uitgevoerd. Met de splitsing wordt vastgelegd dat het in eigen beheer gehouden deel € 12.500 bedraagt. Los van wat er met het verzekerde deel gebeurt, kan dit in eigen beheer gehouden deel voor het einde van de overgangperiode worden prijsgegeven tot het niveau van de fiscale balanswaarde, om vervolgens te worden afgekocht dan wel omgezet in een oudedagsverplichting (ODV). Aangezien de wet uitsluitend van toepassing is op het in eigen beheer gehouden deel van het pensioen, zal er ‘slechts’ sprake moeten zijn van een afsplitsing van het elders verzekerde deel. Dit klinkt eenvoudig, maar is het kennelijk niet. De Belastingdienst komt immers met een waarschuwing dat, wanneer een van de twee bepaalde delen onzuiver wordt – men bedoelt hier waarschijnlijk in het proces van splitsen – de volledige aanspraak onzuiver is, met art. 19b Wet LB als ultieme sanctiemiddel. Overigens lijkt dit ons uitsluitend mogelijk als de fiscale onzuiverheid ontstaat voordat het in eigen beheer gehouden deel wordt prijsgegeven.

Jack Borremans en Kees Beishuizen

Dr. J.A.L. Borremans en drs. C. Beishuizen zijn partner van LNBB actuarissen + pensioenconsultants te Amersfoort en Dordrecht

Figuur 1. Stroomschema gedeeltelijk elders verzekerd pensioen

Beleggingsverzekering

De kans dat in een situatie van bepaald elders verzekerd pensioen sprake is van een beleggingsverzekering, lijkt ons erg klein. Immers, deze verzekering leent zich niet voor het uitvoeren van een eindloon- of middelloonregeling; de onzekerheid die samenhangt met zo'n verzekering staat op gespannen voet met de aard van de toezegging, namelijk een uitkeringsovereenkomst. Een beleggingsverzekering is uitsluitend geschikt voor de uitvoering van een zuivere premieovereenkomst, in fiscale zin te kwalificeren als een beschikbarepremieregeling.

Kapitaalverzekering

Wat in feite resteert, is een kapitaalverzekering met rendementsgarantie. Het afsplitsen van een op die basis uitgevoerd bepaald elders verzekerd pensioen heeft alle kenmerken van een kapitaalovereenkomst die, onder nadere voorwaarden, in fiscale zin kan worden gekwalificeerd als een beschikbarepremieregeling. Voor de voorwaarden waaronder dat kan, verwijzen we naar het vigerende staffelbesluit.³

Uitkeringsovereenkomst

We kunnen ons voorstellen dat in sommige gevallen sprake is van een al dan niet verplichte premiebetaling aan een bedrijfstak- of een beroepspensioenfonds of regeling. Of zelfs deelname aan een collectief verzekerde middelloon- of eindloonregeling. Dan heeft de

dga altijd recht op een uitkering en niet op een kapitaal of beleggingswaarde.⁴

Premiebetalend of premievrij op of na 1 juli 2017?

Het kan zijn dat de elders verzekerde aanspraak inmiddels premievrij is gemaakt, of in het kader van de uitfasering premievrij wordt gemaakt. Dat is geen spel zonder nieten. Immers, omdat de aanspraak bepaalbaar is overeengekomen, betekent dit ook dat er een kans bestaat dat het uiteindelijke pensioen lager uitvalt dan het op 1 juli 2017 vastgestelde elders verzekerde deel. En in dat geval zal de vennootschap het tekort, middels aanvullende premiebetaling, moeten affinancieren. Daar kun je op twee manieren pragmatisch mee omgaan:

1. op 1 juli 2017 wordt het elders verzekerde deel, mits sprake is van een kapitaalovereenkomst, om-

1 Drs. J.A.L. Borremans en drs. C. Beishuizen, Onbepaalde uitfasering pensioen eigen beheer, Pensioen Magazine nr. 5, mei 2017.

2 Handreiking fiscale behandeling elders verzekerd pensioen, versie 7 juli 2017.

3 Besluit van 20 januari 2017, nr. 2017-7168.

4 Behoudens kortingen door het pensioenfonds; op grond van V&A 11-025 van 17 december 2015 is er geen fiscale ruimte om deze korting via extra opbouw in eigen beheer ongedaan te maken.

gezet in een premievrije streefregeling volgens de voorwaarden van het staffelbesluit. Op de pensioendatum, mits goed geformuleerd in de pensioenovereenkomst, komt het werkelijk verzekerde kapitaal in de plaats van de overeengekomen premievrije aanspraken en wordt voor dat kapitaal een pensioen aangekocht;

- als sprake is van een tekort op de pensioendatum en de vennootschap financiert dit niet af, wordt zodoende een deel van het elders verzekerde pensioen sanctieloos prijsgegeven. Immers, het prijsgeven van pensioen wordt uitsluitend gesanctioneerd voor zover er sprake is van een in eigen beheer uitgevoerde regeling.

Blijft de vennootschap na 1 juli 2017 de premiebetaling voortzetten, dan is het de vraag op welke periode de premiebetaling betrekking heeft

Blijft de vennootschap na 1 juli 2017 de premiebetaling voortzetten, dan is het de vraag op welke periode de premiebetaling betrekking heeft. Immers, komt de dga met de vennootschap overeen om de pensioenopbouw op 1 juli 2017 volledig te beëindigen, dan zal de voortgezette premiebetaling tot doel hebben om periodiek een deel van het in eigen beheer gehouden pensioen over te hevelen ('invreten') naar de verzekeraar. Hiermee wordt dus stapsgewijs het belang van het eigen beheerdeel verminderd in het op 1 juli 2017 tijdsevenredig vastgestelde pensioen. Is het in eigen beheer gehouden deel tot nul gereduceerd én blijft de vennootschap de premie betalen, dan is er op dat moment alsnog sprake van een nieuwe pensioenopbouw. De aard van de verzekeringsvorm bepaalt in belangrijke mate de fiscale kwalificatie van die nieuwe opbouw.

Kiest de dga er bewust voor om de premiebetaling niet in te zetten voor het stapsgewijs overhevelen, dan is sprake van het voortzetten van de pensioenopbouw na 1 juli 2017. De aard van de verzekeringsvorm bepaalt dan direct de fiscale kwalificatie van de voortgezette opbouw. In het geval van een kapitaalverzekering is een streefregeling of zuivere premieovereenkomst de meest logische uitvoering. Beide leiden tot dezelfde fiscale kwalificatie als beschikbarepremieregeling. Echter, aan beide varianten worden wel eisen gesteld in de wet en het staffelbesluit.

■ ONBEPaald EIGEN BEHEER

De meest voorkomende vorm van een gesplitste uitvoering van een pensioenregeling voor een dga is het zogenoemde onbepaald eigen beheer. Hierbij staat de

omvang van het in eigen beheer gehouden deel niet vast. De verhouding tussen het in eigen beheer gehouden en het elders verzekerde deel is tot aan de pensioeningangsdatum onbepaald. Pas op die datum komt in de meeste gevallen het verzekerde deel – en hiermee ook het eigenbeheerdeel vast te staan, los van de mogelijke indexatie nadat het pensioen is ingegaan. Tot dat moment zijn beide onderdelen communicerende vaten: een toename van het verzekerde pensioen leidt tot een vermindering van het eigenbeheerpensioen en vice versa.

Voorbeeld

Het totale opgebouwde pensioen bedraagt € 25.000. Er is een verzekerd pensioenkapitaal van € 140.000. Van dit kapitaal kan, stel, € 10.000 worden aangekocht. Het eigenbeheerpensioen bedraagt dan dus € 15.000. Op de pensioendatum blijkt dat van het verzekerde kapitaal slechts een pensioen van € 5500 kan worden aangekocht. Het eigenbeheerpensioen wordt daardoor € 19.500.

Voor deze variant lopen we, grotendeels, een identiek stroomschema langs. Toch zijn er enkele verschillen die van belang zijn.

De verzekeringsvorm

Is sprake van een kapitaalverzekering, dan heeft de dga keuzes. Zo kan hij ervoor kiezen om het aan de periode tot 1 juli 2017 toe te rekenen premievrije kapitaal en het daarvan herleide verzekerde pensioen onbepaald te laten. Daarmee blijft het communicerende vatenprincipe ook na 1 juli 2017 van toepassing, zij het met enkele beperkingen. Op 1 juli 2017 stelt de vennootschap vast welk deel van het pensioen in eigen beheer wordt gehouden. Dit is de toetsaanspraak. Een waardeontwikkeling van de kapitaalverzekering en/of wijziging van verzekeringstarieven na 1 juli 2017 hebben invloed op het in eigen beheer gehouden deel. Neemt de omvang van het aan de kapitaalverzekering toe te rekenen pensioen toe, dan vreet die toename in op het in eigen beheer gehouden pensioen. Dat neemt dan dus af.

Zijn er omstandigheden waardoor het aan de kapitaalverzekering toe te rekenen pensioen nadien afneemt, dan zou logischerwijs het tekort worden aangevuld in eigen beheer. Dat kan echter nooit hoger zijn dan de op 1 juli 2017 bepaalde toetsaanspraak. Ontstaat er desondanks een tekort, dan zal de vennootschap dat tekort moeten inlopen middels een premiebetaling aan de verzekeraar. Deze bijstortingsverplichting kan overigens worden voorkomen als dga en vennootschap op 1 juli 2017 afspreken dat dit tekort volledig voor risico van de dga komt. Het resultaat is wel dat de dga een lager dan verwacht pensioen tegemoet kan zien. Wordt het in eigen beheer gehouden deel nadien afgekocht of omgezet in een ODV, dan moet logischerwijs de toetsaanspraak nogmaals worden vastgesteld, zolang tussen 1 juli 2017 en het moment van afkoop nog steeds sprake is van een onbepaald eigen beheer. Afhankelijk van de gekozen herleidingsmethode – fiscaal of commercieel – kan er een verschil zijn ontstaan.

Een alternatief is dat de dga het premievrije kapitaal omzet in een bepaalbare aanspraak, via een kapitaalovereenkomst of een zuivere premiereregeling. Beide kwalificeren, onder voorwaarden, in fiscale zin als een beschikbare premiereregeling.

Is sprake van een premiebetalende kapitaalverzekering in een situatie van onbepaald eigen beheer, dan zal de premiebetaling leiden tot het verlagen van het in eigen beheer gehouden deel en wordt als gevolg daarvan ook de toetsaanspraak verlaagd; die wordt dan verminderd met de aan de premiebetaling toe te rekenen aanspraak. Ontstaat daarna een tekort in het verzekerde deel, dan wordt dit aangevuld tot maximaal de verlaagde toetsaanspraak. Wordt daarentegen met de premiebetaling na 1 juli 2017 de pensioenvererving gecontinueerd, dan zal die vererving in een bepaalbare pensioenvorm moeten worden gegoten: als kapitaalovereenkomst (streefregeling) of als zuivere premiereregeling.

Beleggingsverzekering

Hadden we eerder geconcludeerd dat een beleggingsverzekering bij een bepaald elders verzekerde pensioenregeling een uitzondering is, in de onbepaalde variant komt deze wel vaak voor, evenals de kapitaalverzekering. Wat hiervoor is beschreven voor de kapitaalverzekering, geldt in zekere zin ook voor de beleggingsverzekering, met dien verstande dat voor het omzetten in een bepaalbare aanspraak kan vallen. Immers, de tot 1 juli 2017 opgebouwde waarde zal moeten worden vertaald in een daaraan toe te rekenen aanspraak. Maar die waarde fluctueert, en daarmee het uiteindelijke pensioen. Dat maakt het onmogelijk om enerzijds het aan het beleggingskapitaal toe te rekenen pensioen te blijven garanderen, terwijl anderzijds de verzekeringsvorm tot een onzekere uitkomst leidt. Combineert men dit met premiebetaling – waarmee wordt beoogd na 1 juli 2017 de pensioenopbouw voort te zetten via een beschikbare premiereregeling – dan verdwijnt in elk geval de onbepaald elders verzekerde kwalificatie van de regeling. De opbouw is namelijk bepaalbaar gemaakt, met behoud van het in eigen beheer gehouden deel. En daarmee wordt het per 1 juli 2017 in eigen beheer gehouden deel ongevoelig voor wijzigingen in de verzekering; het is definitief gefixeerd.

■ FISCALE OF COMMERCIËLE HERLEIDING

Tot nu toe hebben we, langs het stroomschema, de vele varianten en consequenties beschreven. Wat voor de hoogte van het in eigen beheer gehouden pensioen en hiermee de fiscale pensioenverplichting van belang is, is de wijze waarop de externe verzekeringsvorm wordt herleid naar een pensioenuitkering. Die herleiding speelt vooral een rol bij onbepaald eigen beheer, omdat op basis daarvan ook een toetsaanspraak wordt gefixeerd die, zolang de vennootschap uitvoerder is van het eigenbeheerdeel, jaarlijks van belang is voor de waardering van de premievrije aanspraken in eigen beheer. Het gaat dan om het aan het per 1 juli 2017 opgebouwde premievrije kapitaal toe te rekenen pensioen.

Zoals we in ons vorige artikel betoogden, is een herleiding van het pensioenkapitaal naar een geschatte pensioenuitkering op commerciële grondslagen de beste benadering. Immers, daarmee wordt vastgesteld hoe hoog het pensioen zou zijn wanneer op basis van de tarieven van professionele verzekeraars, op het fixatiemoment, het premievrije kapitaal op de pensioendatum daadwerkelijk wordt omgezet in een pensioenuitkering. De staatssecretaris bleef echter stug volhouden dat in dit kader de fiscale herleidingsmethode moet worden toegepast. De Belastingdienst redt hem echter uit een lastige situatie: de handreiking biedt de dga de keuze uit fiscaal of commercieel.

De handreiking van de Belastingdienst biedt de dga de keuze uit een fiscale of commerciële herleiding

Fiscale herleiding

Bij een herleiding op fiscale grondslagen wordt het pensioenkapitaal volgens de fiscale grondslagen zoals deze van oudsher gelden bij de jaarlijkse vaststelling van de fiscale balanswaarde van het in eigen beheer gehouden deel, omgerekend in een pensioenaanspraak. Deze fiscaal herleide aanspraak op een elders verzekerd pensioen wordt vervolgens in mindering gebracht op het totale pensioen. Het restant is het in eigen beheer gehouden deel. Past de vennootschap deze fiscale herleidingsmethode toe, dan zal er dus geen sprake zijn van een waarde-sprong in de fiscale pensioenverplichting als gevolg van de herleiding op het fixatiemoment. Aangezien de commerciële tarieven op dit moment veel zwaarder zijn dan de fiscale grondslagen – het pensioen is veel duurder als gevolg van de lage markttrente – wordt er bij de fiscale herleidingsmethode meer dan alleen het in eigen beheer gehouden pensioen prijsgegeven. Tot 1 april 2017 een fiscale doodzonde, maar na deze datum fiscaal gefaciliteerd, en zelfs gestimuleerd!

Commerciële herleiding

In de handreiking wordt opgemerkt dat het te zijner tijd daadwerkelijk omzetten van een verzekerd kapitaal bij een verzekeraar – die immers na 1 juli 2017 voor het extern verzekerde kapitaal nog de enige mogelijke uitvoerder is – het risico in zich heeft dat het uiteindelijk van de verzekeraar te ontvangen pensioen lager is dan het op basis van de fiscale herleiding berekende pensioen. Dit risico kan worden beperkt door uit te gaan van een herleiding op commerciële grondslagen volgens het benaderdemarktwaardemodel.⁵ Het moge duidelijk zijn dat de commerciële her-

5 Vraag en antwoord 13-006 van 27 november 2013

leiding zal leiden tot lagere veronderstelde verzekerde pensioenen en dus ook tot een hogere toetsaanspraak in eigen beheer en een dito hogere fiscale pensioenverplichting in 2017. De afkoopsom of ODV-omzettingswaarde zal in sommige gevallen fors toenemen.

Voorbeeld met een kapitaalverzekering

Het per 1 juli 2017 totaal opgebouwde ouderdomspensioen bedraagt € 25.000 en het premievrije kapitaal € 140.000. Zie verder tabel 1.

Tabel 1. Voorbeeld fiscale versus commerciële herleiding

	fiscale herleiding*	commerciële herleiding	
		zonder indexatie**	met indexatie***
opgebouwd pensioen	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
premienvrij kapitaal	€ 140.000	€ 140.000	€ 140.000
herleide uitkering	€ 10.000	€ 5.500	€ 4.000
eigenbeheerpensioen: 'toetsaanspraak'	€ 15.000	€ 19.500	€ 21.000
fiscale pensioenverplichting	€ 98.000	€ 127.500	€ 137.000

* 4% rekenrente, sterftetafel GBM-GBV 2010-2015 zonder leeftijdsterugstelling.

** 0,54% rekenrente, sterftetafel GBM-GBV 2010-2015 met 5 jaar leeftijdsterugstelling voor de man en 6 jaar voor de vrouw. De rekenrente is dan het U-rendement verhoogd met 0,5%, er worden leeftijdsterugstellingen toegepast en de open indexatie wordt verdisconteerd naar een vaste na-indexatie van 2%.

*** 0,54% rekenrente, sterftetafel GBM-GBV 2010-2015 met 5 jaar leeftijdsterugstelling voor de man en 6 jaar voor de vrouw, 2% na-indexatie.

Afhankelijk van de gekozen herleidingsmethode leidt dit dus tot forse verschillen in het eigenbeheerpensioen en de fiscale pensioenverplichting, hetgeen resulteert in een hogere afkoopwaarde of ODV-omzettingswaarde. Alvorens de herleidingsmethodiek te selecteren, zal eerst een analyse moeten worden ge-

maakt van de behoefte aan extra fiscale pensioenlasten voor de pensioenuitvoerende vennootschap. Immers, in de handreiking is te lezen dat, wanneer herleiding leidt tot een eenmalige stijging van het in eigen beheer gehouden pensioen, de lasten hiervan direct ten laste van het fiscale resultaat van de bv kunnen worden gebracht.

Beleggingspolis en herleiding

In de handreiking wordt de beleggingspolis niet uitdrukkelijk genoemd. Dit bevreemdt ons, aangezien dit bij onbepaald eigen beheer een veelvoorkomende verzekeringsvorm is. Het is niet op voorhand duidelijk van welke waarde moet worden uitgegaan bij de herleiding voor het vaststellen van de toetsaanspraak. In de handreiking wordt echter wel opgemerkt dat bij de herleiding geen rekening wordt gehouden met toekomstige waardeontwikkelingen van de polis. Wij concluderen om die reden dat de beleggingswaarde per 1 juli 2017 het uitgangspunt wordt voor de herleiding. Vervolgens wordt verondersteld dat deze beleggingswaarde tot aan de pensioeningangsdatum niet verder toeneemt. In ons voorbeeld leidt herleiding dan tot de volgende uitkomsten zoals ze in tabel 2 zijn weergegeven.

Wij concluderen dat bij een beleggingspolis de beleggingswaarde per 1 juli 2017 uitgangspunt is voor de herleiding

Doordat er geen rekening mag worden gehouden met de toekomstige waardeontwikkelingen in wat voor vorm dan ook, zal bij een beleggingsverzekering ongeacht de gekozen herleidingsmethode de fiscale pensioenverplichting exploderen. Niet echt gunstig bij afkoop – de korting wordt immers berekend over de lage balanswaarde per ultimo 2015 – maar wel gunstig voor dga's die een zo hoog mogelijke ODV wensen.

Tabel 2. Voorbeeld herleiding bij beleggingspolis

	inbouwmetho- diek aangifte Vpb*	fiscale herleiding	commerciële herleiding	
			zonder indexatie	met indexatie
opgebouwd pensioen	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
fiscale pensioenverplichting	€ 163.500	€ 163.500	€ 163.500	€ 163.500
poliswaarde 1-7-2017	€ 140.000	€ 140.000	€ 140.000	€ 140.000
herleide uitkering	n.v.t.	€ 10.000	€ 5.500	€ 4.000
eigenbeheerpensioen: 'toetsaanspraak'	n.v.t.	€ 15.000	€ 19.500	€ 21.000
fiscale pensioenverplichting	€ 23.500	€ 98.000	€ 127.500	€ 137.000

* Voor de aangifte vennootschapsbelasting diende de beleggingswaarde in mindering te worden gebracht op de fiscale pensioenverplichting. Dit betekende indirect een omrekening van de poliswaarde op basis van een rekenrente van 4% zonder leeftijdsterugstellingen. Met deze handreiking wordt deze methodiek doorbroken.

Wat we eerder hebben beschreven voor de waarde-sprong in de fiscale pensioenverplichting, geldt onverkort voor de beleggingsverzekering. Zolang de beleggingsverzekering onderdeel blijft van een situatie van onbepaald eigen beheer, is de vaststelling van de toetsaanspraak een extracomptabele berekening. De waardesprong wordt pas geëffectueerd als de regeling wordt omgezet in een bepaald elders verzekerd pensioen.

■ CONCLUSIE

De handreiking schept gedeeltelijk duidelijkheid over de combinatie eigen beheer en verzekeren na

de invoering van de Wet Uitfasering. Met betrekking tot de beleggingsverzekering blijft er onduidelijkheid bestaan. Ook is het een gemiste kans om de handreiking aan te grijpen om juist meer guidance aan de adviespraktijk te geven over de vormgeving en afwikkeling van het verzekerde deel. Daarnaast is het ons inziens van belang om de rekengrondslagen voor de commerciële herleiding af te stemmen op de daadwerkelijk gekozen vorm waarin het elders verzekerde deel wordt gegoten. Wellicht tijd voor een tweede update van de handreiking, of nog maar eens een vraag en antwoord? ●

boeken

JURIDISCH MEMO 2017

Hoofredactie: mr. Marc van Zanten

Van huwelijk tot faillissement: Juridisch Memo brengt u een beknopt overzicht van alle belangrijke hoofdzaken op civiel- en bestuursrechtelijk terrein. Heeft u als adviseur of student regelmatig te maken met juridische kwesties? Dan is Juridisch Memo een uitgave waar u steeds weer naar teruggrijpt; het biedt houvast gedurende de werkdag wanneer u snel een specifieke juridische bepaling wilt inzien. Dankzij de puntsgewijze indeling en toelichting in telegramstijl bladert u gemakkelijk en snel door de informatie. Handig voor accountants, administrateurs, belastingadviseurs, controllers, assurantietussenpersonen en makelaars. Juridisch Memo behandelt alle veelvoorkomende onderwerpen op civiel- en bestuursrechtelijk terrein, zonder zich blind te staren op bijzaken. Elk rechtsgebied is opgesteld door een specialist op dat specifieke terrein.

Kluwer, Deventer 2017

Omvang: 304 pag.'s

Prijs: € 41,95 (incl. btw), abt. € 37,75 (incl. btw)

ISBN 9789013144901

